

K O N I N K L I J K

LGOG

KRING TER HORST

INFO februari 2025 № 72

GUIDES IN FASHION

JANSEN-NOY

Winkelen, ontdekken, genieten,
eten & drinken in Sevenum

BEZOEK ONZE WINKEL: Pastoor Vullingsplein 20 | 5975 DJ Sevenum
077-467 2929 | www.jansen-noy.nl

Februari 2025 № 72

INFO
LGOG
KRING TER HORST

Limburgs Geschied- en Oudheidkundig Genootschap kring Ter Horst
Opgericht 1 januari 1974

K O N I N K L I J K

LGOG

1989 no 0; 1990 no 1 en 2; 1991 no 3 en 4; 1992 no 5 en 6; 1993 no 7 en 8; 1994 no 9 en 10; 1995 no 11, 12 en 13; 1996 no 14 en 15; 1997 no 16 en 17; 1998 no 18 en 19; 1999 no 20 en 21; 2000 no 22 en 23; 2001 no 24 en 25; 2002 no 26 en 27; 2003 no 28 en 29; 2004 no 30 en 31; 2005 no 32 en 33; 2006 no 34 en 35; 2007 no 36 en 37; 2008 no 38 en 39; 2009 40 en 41; 2010 no 42 en 43; 2011 no 44 en 45; 2012 no 46 en 47; 2013 48 en 49; 2014 no 50 en 51; 2015 no 52 en no 53; 2016 no 54 en 55; 2017 no 56 en 57; 2018 no 58 en 59;
2019 no 60 en no 61; 2020 no 62 en no 63; 2021 no 64 en no 65; 2022 no 66 en no 67; 2023 no 68 en no 69. 2024 no 70 en no 71. 2025 no 72

36 jaar Info LGOG kring Ter Horst

INFO LGOG KRING TER HORST

Vijfendertigste jaargang, nummer 72, februari 2025

Een uitgave van het Limburgs Geschied- en Oudheidkundig
Genootschap kring Ter Horst.

INFO LGOG verschijnt tweemaal per jaar. De oplage is 175 exemplaren.

REDACTIE INFO LGOG

Bert Clevis LGOG kring Ter Horst.

Redactieadres: bert.clevis@kpnmail.nl

INHOUDSOPGAVE

Voorwoord	4
Samenstelling Bestuur LGOG kring Ter Horst	6
Van de redactie	7
Programma voorjaar 2025 LGOG kring Ter Horst	8
Jaarverslag LGOG Kring Ter Horst	10
De Toekomst van onze kerken	16
Vergisaanslag te Grubbenvorst 1568	27
Hét drieluik van Melderslo	32
Armoede en armenzorg	36
Onderwijs in Noord-Limburg in de Renaissance	40

VOORWOORD

In 2024 vierden we het 50 jarig jubileum van de Kring Ter Horst en hieven we het glas op een mooie toekomst voor onze club.

Een mooi en vruchtbaar verenigingsjaar! 2024 had ook het jaar moeten zijn voor een versterking van de belangenbehartiging van ons cultureel erfgoed. Weet u nog? In 2023 werd mede op initiatief van onze kring het Platform erfgoedorganisaties Horst aan de Maas opgericht.

Doel: het behartigen van de belangen van ons cultureel erfgoed en van de erfgoedorganisaties in de richting van de gemeente, met name door middel van overleg met het gemeentebestuur en het adviseren van de gemeente over erfgoedbeleid en ontwikkelingen/projecten, die het erfgoed raken.

Meer dan de helft van de meer dan 40 erfgoedorganisaties binnen de gemeente (heemkundeverenigingen, musea, eigenaren en beheerders van molens, kruisen en kapellen etc.) hebben zich aangesloten bij het Platform. Ook onze Kring is lid en met twee personen vertegenwoordigd in het bestuur van het Platform.

Het Platform is niet over één nacht ijs gegaan.

Voor de oprichting is er met onder meer de wethouder en het hoofd van de afdeling, die over erfgoed gaat, gesproken over de plannen. Men was erg enthousiast.

Tot onze grote teleurstelling is het in 2024 niet gelukt om tot concrete afspraken met de gemeente te komen.

Belangrijkste reden: bij nader inzien wil de gemeente het Platform geen adviesfunctie geven. En die adviesfunctie is nu net één van de twee belangrijkste pijlers onder de samenwerking met de gemeente!

Het bestuur van het Platform heeft daarom besloten alles op dit moment te laten rusten en te kijken of er in een later stadium alsnog mogelijkheden zijn om tot overeenstemming te komen met de gemeente. Voorlopig een gemiste kans voor de gemeente!

Gelukkig is er ook goed nieuws te melden over de voorbereidingen voor het vaststellen van het nieuwe erfgoedbeleid.

De onderzoeken en stukken - betreffende archeologie, cultuurlandschap, bouwkunst & stedenbouw- , die in het kader van het nieuwe erfgoedbeleid zijn geproduceerd zien er gedegen en goed uit!

Wij wensen al onze leden een goed 2025 en een vruchtbaar verenigingsjaar toe!

Namens het bestuur,
Arie Stas, voorzitter

Ineke Eickmans, secretaris

SAMENSTELLING BESTUUR LGOG KRING TER HORST

Arie Stas	Voorzitter
Ineke Eickmans	Secretaris en vicevoorzitter (Secretaris@lgogterhorst.nl)
Marjo Hendriks	Penningmeester
Chiarangela van Lieshout	Lid
Ger Hermans	Lid
Bert Clevis	Redacteur INFO

Mocht u zich geroepen voelen om een bijdrage te leveren aan dit INFO Bulletin, dan is daar alle ruimte voor, daarmee bieden wij iedereen die dat wenst een platform om te communiceren met onze doelgroep. Interesse? Neem contact op via email: Bert.Clevis@kpnmail.nl

VAN DE REDACTIE

Het jaar 2024 ligt achter ons. Er is daarmee weer een jaar toegevoegd aan onze geschiedenis. Een jaar dat in het teken stond van tachtig jaar bevrijding. LGOG heeft via lezingen en excursies hier de nodige aandacht aan besteed. Tijdens de presentaties werden foto's getoond van opgeblazen en kapotgeschoten kerkgebouwen. De plekken waar eens kerken stonden waren veranderd in bergen van puin en gruis.

Bewonderingswaardig hoe snel geloofsgemeenschappen er na de oorlog in slaagden de kerken weer uit de as te doen herrijzen. Het Rijke Roomsche leven vierde hoogtij en kosten noch moeite werden gespaard om kerken, symbool van dat geloof, in hun oude glans en glorie te herstellen.

Helaas maken wij anno 2025 het omgekeerde mee. Als gevolg van ontkerkelijking dreigen in ons land kerken te worden gesloten of erger, te worden afgebroken.

Ik ben bezorgd over de snelheid van deze ontwikkeling en wil graag weten wat dit betekent voor de kerken in onze eigen gemeente.

Ik heb de stoute schoenen aangetrokken en een gesprek aangevraagd bij de deken van Horst. Zou de deken mij duidelijkheid kunnen geven over de toekomst van de kerken en de zich daarin bevindende kuntschatten?

Het verslag van dit gesprek is opgenomen in deze INFO.

Verder diverse andere artikelen, o.a. over de armenzorg in het verleden, de kwaliteit van het onderwijs in de 17^e eeuw in onze regio, een vergisaanslag in Grubbenvorst en het openen van een koekblik in Melderslo.

Als voorbereiding op de jaarvergadering van LGOG Horst aan de Maas van 12 maart, is het jaarverslag over kalenderjaar 2024 opgenomen.

Veel dank aan alle auteurs die voor deze INFO artikelen hebben aangeleverd.

Veel leesplezier!

Bert Clevis
Hoofdredacteur

PROGRAMMA VOORJAAR 2025 LGOG KRING TER HORST

Alle data en locaties zijn onder voorbehoud

Data 2025

Januari 15	Wintercursus dag 1 Horster Landschap en toponiemen Piet Hoebers
Januari 22	Wintercursus dag 2
Januari 29	Wintercursus dag 3
Februari 26	Oekraïne en Rusland, lezing Henk Kern
Maart 12	Jaarvergadering
April 30	Lezing door Hilde Schiphouwer over kunstenaar Tajiri
Mei 21	Lezing over ontroerende afbeeldingen van de kruis- weg in de gemeente Horst aan de Maas, lezing Anton de Leeuw
Juni 25	Ron Janssen, rondwandeling Sevenum

www.maashuysbv.nl
(0485) 33 65 49

www.meanderbv.nl
(0485) 33 65 43

JAARVERSLAG LGOG KRING TER HORST

Verslag 50^e Jaarvergadering LGOG Kring Ter Horst Gehouden op 20 maart 2024

1. **Opening, mededelingen en verslag vorige jaarvergadering**

Vanwege het 50-jarig bestaan van de Kring Ter Horst heeft deze 50^e jaarvergadering een feestelijke omlijsting. Bij de ontvangst wordt een speciaal ontworpen 50-gebakje met koffie of thee door de kring aangeboden. De bijeenkomst wordt om 20.00 uur geopend door de voorzitter, Arie Stas en deze jaarvergadering vindt voor de eerste keer plaats in het huidige onderkomen “de Locht”. De 60 aanwezige leden worden zeer hartelijk welkom geheten met een speciaal woord van welkom voor de aanwezige jubilarissen. Er is bericht van verhindering ontvangen van 10 leden. Arie geeft een korte historische schets van de Kring Ter Horst.

Herdenking

Wij herdenken de leden die ons zijn ontvallen, voor zover we daarvan op de hoogte zijn. Met een moment van stilte wijden wij onze gedachten aan Mien Seuren, oud-bestuurslid en geliefd LGOG lid.

Verslag 49e jaarvergadering op 19 april 2023.

Dit verslag is te vinden in de INFO LGOG nummer 69 van september 2023, pagina 6 tot en met 10. Genoemd verslag wordt zonder op- of aanmerkingen goedgekeurd onder dankzegging aan de samensteller, de secretaris Ineke Eickmans.

2. **Jaarverslag over 2023 van de secretaris**

De secretaris verzoekt alle aanwezigen om wijzigingen van persoonsgegevens zoals adres, telefoon en email adres aan haar door te geven. Ineke geeft een mondelinge toelichting op het jaarverslag 2023. Dit jaarverslag is te vinden in de INFO LGOG van februari 2024 nummer 70, pagina 6 tot en met 8 en het wordt gepubliceerd in de ‘Publicati- ons 2023’ van de Provinciale LGOG.

- In 2023 mochten wij 14 nieuwe leden welkom heten.
Op 31 december 2023 telde onze kring 153 leden, waarvan 35 gezinsleden en 6 verenigingen of organisaties.
Op 31 december 2022 hadden we 139 leden.
- Het was een actief jaar, met 13 LGOG-activiteiten: een wintercursus over de maatschappelijke veranderingen in Noord-Limburg, een dagexcursie, een jaarvergadering met documentaire, een eindejaar bijeenkomst, een lezing met zomeravondwandeling, een dagprogramma en 8 lezingen. Alle activiteiten werden goed bezocht. We merken dat onder andere natuurhistorische onderwerpen een grote belangstelling genieten.
- Het bestuur is in het verslagjaar 9 keer bijeengekomen. Het inhoudelijk zwaartepunt lag bij het bedenken, de planning en organisatie van de activiteiten. Er is veel aandacht uitgegaan naar de samenwerking met heemkunde organisaties.
- De INFO LGOG Kring Ter Horst werd in februari en in september 2023 gepubliceerd.
Al met al resultaten waarop we samen trots mogen zijn.

3. Financieel verslag over 2023 van de penningmeester en de kascontrolecommissie

De penningmeester, Peter Jakobs doet verslag van de financiële gang van zaken tijdens het afgelopen jaar. Er zijn geen bijzondere inkomsten of uitgaven. De meeste middelen worden besteed aan de lezingen en evenementen (2.541,44) en aan de INFO (901,45 euro).

Namens de kascontrolecommissie, bestaande uit Jan Rutten en Jan Vissers, doet eerstgenoemde verslag van de werkzaamheden. De boeken zijn gecontroleerd en in orde bevonden. De commissie stelt de vergadering voor om de penningmeester en het voltallige bestuur te dechargeren. De vergadering stemt hier mee in.

Benoeming nieuw lid kascontrolecommissie

In de kascontrolecommissie is Jan Rutten aftredend, hij wordt vervangen door Wiel Steeghs onder dankzegging aan Jan Rutten. De commissie bestaat nu uit Jan Vissers en Wiel Steeghs.

4. Bespreking bestuursbeleid en beleid ten aanzien van de INFO

Erfgoed, een platform in ontwikkeling.

Het LGOG Kring Ter Horst heeft het initiatief genomen om te komen tot gezamenlijke belangenbehartiging van erfgoedorganisaties in Horst aan de Maas. Het platform wil haar doel primair bereiken door een relatie van overleg en advies met de gemeente Horst aan te gaan. In oktober zijn 26 erfgoedorganisaties, allen lid van het platform, akkoord gegaan met de oprichting en het reglement van dit platform.

Stand van zaken INFO

De INFO kent ook een jubileum, dit blad bestaat 35 jaar. Redacteur Bert Clevis geeft middels een PowerPointpresentatie een samenvatting van 35 jaar INFO. Hij heeft over deze periode ruim 300 artikelen geclassificeerd op onderwerp. Er stonden 273 lezingen vermeld in de INFO uitgevoerd door 215 sprekers, ongeveer de helft van de onderwerpen gaan over de lokale geschiedenis.

De INFO wordt verspreid door verschillende 'postbodes', gecoördineerd door Jan Vissers.

Zij worden hartelijke bedankt voor deze inspanning.

Activiteitenprogramma, verleden, heden en toekomst

Ger Hermans legt enkele vragen voor aan de aanwezigen. Welke onderwerpen wil men volgend jaar graag aan de orde laten komen? Genoemd wordt: kunst, lokale historie, natuurhistorie, natuur, geschiedenis van de vrouw en een fietstocht tussen Horst en Sevenum.

Ger geeft een schets van de te verwachten tweedaagse excursie naar de Hanzesteden en toetst de belangstelling. Er zijn 15 leden geïnteresseerd. Er wordt geopperd om niet op vrijdag te vertrekken zodat werkende leden ook kunnen deelnemen.

5. Bestuursverkiezing

Afgetreden zijn: Jan Hesens (per 01-08-2023) en Lei Holthuijsen (per 01-12-2023).

Van hen is reeds afscheid genomen met een attentie en dankwoorden.

Peter Jakobs en Sjef Keijzers treden af per 01-04-2024. Sjef was bijna 4 jaar bestuurslid en wordt bedankt voor zijn inzet in de programma-groep. Hij heeft veel kennis ingebracht met name over de familie van Wittenhorst. Peter krijgt lovende woorden over de manier waarop hij zijn functie als penningmeester uitvoerde, hij is op de dag af 22 jaar penningmeester geweest en hij laat een gezonde financiële situatie achter.

Het bestuur stelt een nieuwe kandidaat voor, Chiarangela van Lieshout. Er zijn geen andere leden kandidaat gesteld. De door het bestuur voorgestelde kandidaat wordt bij acclamatie benoemd. Chiarangela stelt zich voor en zij vertelt dat ze zin heeft in deze nieuwe rol en uitkijkt naar een plezierige samenwerking.

6. Eerbetoon jubilarissen

Onze kring kan zich beroepen op vele trouwe leden. Dit jaar mochten wij zelfs voor de eerste keer twee leden in het zonnetje zetten die 50 jaar lid zijn. Alle jubilarissen ontvangen een gepaste attentie en hartelijke dankwoorden van de voorzitter. De aanwezige jubilarissen krijgen het LGOG-speldje opgespeld.

50 Jaar

- *Jacques Kelleners*, hij was secretaris van 1996 tot en met 2005 en hij coördineerde bijna 40 jaar het regionale heemkunde overleg.
- *Jos Schatorjé*, medeoprichter van de kring, voorzitter van 1994 tot en met 2002.

40 Jaar

- *Ruud Timmermans*, hij is actief lid en verzorgt al jarenlang de verspreiding van de INFO in Sevenum.

25 Jaar

- *Riet Sax*, is slapend lid en wil de Kring graag blijven ondersteunen. Arie heeft haar thuis het speldje en een bloemetje overhandigd.
- *Albert Cortenbach*, heeft het LGOG-stokje van zijn vader overgenomen en is een trouwe bezoeker van de activiteiten.
- *Ton Wismans* kon helaas niet aanwezig zijn, het speldje met de felicitaties heeft hij per post ontvangen.
- *Henk Steeghs* is zeer geïnteresseerd in de regionale geschiedenis en schrijver van het boek "Waar de Molenbeek ontspringt".

7. Rondvraag en sluiting van de jaarvergadering

Wiel Steeghs vraagt wie de nieuwe penningmeester wordt. Er is iemand gevraagd, maar nog niet benoemd.

De voorzitter sluit de vergadering om 21.00 uur waarna het tijd is voor een feestelijke drank en wij het glas heffen op elkaar en op ons 50-jarig jubileum.

PAUZE met bubbels

Na de pauze wordt de documentaire “Peelkolonie Griendtsveen” van Arie Stas vertoond. De film vertelt over de geschiedenis van het dorp Griendtsveen, ontstaan door grootschalige turfwinning. De film belicht deze turfwinning, de woon- en werkomstandigheden van de vele arbeiders en de plaats en betekenis van de ondernemersfamilie Van de Griendt.

Deze documentaire en de avond wordt afgesloten met enthousiast applaus.

April 2023, Ineke Eickmans, secretaris

KNO Wiel Beckers
Rijwielservice

van Merwijckstraat 47
5961 SB Horst
telefoon: 077-3986332

wielbeckersrijwielservice.nl

openingstijden; maandag t/m vrijdag; 19.00-20.00 uur

sinds 1927

THEUNISSEN

dakbedekkingen

Noordsingel 11 Horst

WWW.THDAK.NL / 077-3981420

DE TOEKOMST VAN ONZE KERKEN

Bert Clevis

Na een bloeiperiode van de Katholieke Kerk in de vorige eeuw is er momenteel sprake van krimp. Welke gevolgen heeft deze ontwikkeling op de kerkgebouwen en de vele objecten van kunst?

Wilson Varela, sinds 2020 pastoor-deken van de Parochie Federatie Horst-Sevenum beantwoordt vragen gesteld door Bert Clevis d.d. 19 december 2024.

Begrip “Parochie”

Belangrijk in de hele discussie over kerkgebouwen is het begrip “parochie”. Wat is eigenlijk een parochie?

Deken: Een parochie is een werkterrein (territorium) van een katholieke gemeenschap. Tweehonderd jaar geleden besloegen de parochies Horst en Sevenum een groter territorium dan nu het geval is.

Nadien kwam er een proces van decentralisatie op gang waarbij dorpen (na aanvraag bij de bisschop) een eigen zelfstandige parochies oprichtten. Onlangs heeft bijvoorbeeld de parochie Melderslo haar honderdjarig bestaan gevierd. In de toekomst zullen wij te maken krijgen met een tegenovergestelde beweging.

Een parochie heeft bezittingen in de vorm van gebouwen, grond en voorwerpen van kunst. In materieel opzicht is de parochie een zelfstandige eenheid en rechtspersoon. De ingezetenen van een parochie, de parochianen (zij die gedoopt zijn) hebben eigenaarschap in de parochie. Zolang de parochie zelfstandig bestaat, kan zij binnen de gewone kaders van het canoniek recht beschikken over haar eigen vermogen.

Het kerkbestuur en de pastoor vertegenwoordigen die rechtspersoon.

Federatie structuur

De geloofsgemeenschap verandert. Er is sprake van een krimpend aantal (praktiserende) gelovigen en priesters, tekort aan vrijwilligers en teruglopende inkomsten. Om die reden is ervoor gekozen om de afzonderlijke parochies te groeperen binnen federaties van één kerkbestuur met één pastoor, geholpen door een aantal priesters.

Het regionaal federatiebestuur wordt daarmee de opvolger van het plaatselijke parochiebestuur. Momenteel is er sprake van twee federaties in de gemeente Horst aan de Maas, te weten:

Parochiefederatie Maasdorpen

Federatie Maasdorpen bestaande uit de kerkdorpen: Broekhuizen, Broekhuizenvorst, Meerlo, Tienray, Swolgen, Lottum en Grubbenvorst.

Broekhuizen

Broekhuizenvorst

Meerlo

Tienray

Swolgen

Lottum

Grubbenvorst

Parochiefederatie Horst Sevenum

Federatie Horst-Sevenum bestaande uit de kerkdorpen: America, Griendtsveen, Hegelsom, Horst, Kronenberg, Melderslo, Meterik, en Sevenum.

Melderslo

America

Kronenberg

Evertsoord

Hegelsom

Griendtsveen

Meterik

Sevenum

Horst

In de nieuwe structuur worden bestuurstaken weggehaald bij de afzonderlijke parochies en ondergebracht bij het federatiebestuur. Wordt hiermee de beslissingsbevoegdheid over wat er met de bezittingen van die parochie gaat gebeuren uit handen gegeven?

Deken: Nee, ook bij centraal bestuur zijn die eigendommen van de rechtspersoon, dus de parochie. In een volgende stap kan een parochie worden opgeheven want een juridische organisatorische eenheid mag worden opgeheven om een nieuwe rechtspersoon op te richten die een groter territorium beslaat. We gaan terug naar 150 jaar geleden waar er sprake zal zijn van minder rechtspersonen met een groter territorium.

Dit proces van schaalvergroting is een hedendaags verschijnsel. We zien dit gebeuren bij winkels, banken, gemeenten. Wij moeten hergroeperen om pastorale zorg te waarborgen. Alle kerken geven verlies.

Grootschaligheid kent niet alleen voordelen, zo wordt de afstand tot het centraal bestuur groter.

Wij reorganiseren. Maar eigendommen blijven bij die rechtspersoon. In de nieuwe situatie worden eigendommen verdeeld over het nieuwe territorium.

Onttrekken aan de eredienst

Eerder dan in sommige andere landen waar het onderhoud van de kerken met publiek geld wordt gefinancierd, komen kerken in Nederland voor de noodzaak te staan hun gebouwen te onttrekken aan de eredienst en ze te vervreemden.

Een kerk is voor de gelovigen meer dan een gebouw van stenen. Mensen zijn daar gedoopt, getrouwd, hebben er de uitvaart van een dierbare mee-gemaakt.

Als een kerk niet langer voor de goddelijke eredienst gebruikt wordt, kan de diocesane bisschop deze terugbrengen tot een profaan en niet onwaardig gebruik. Dit laatste houdt in dat het toekomstige gebruik niet mag ingaan tegen de katholieke moraal of het christelijk geloof. Het wordt dus niet passend geacht een kerk als moskee te gaan gebruiken.

Wat is het moment waarop een kerkgebouw aan de eredienst wordt onttrokken en hoe verloopt zo'n sluitingsproces?

Deken: Het liefst zouden wij alle kerken openhouden voor de huidige functie. Ik wil liever de geschiedenis ingaan als bouwpastoor en niet als slooppastoor, maar we mogen volgende generaties niet opzadelen met een probleem. Wij hopen dat er in deze regio de komende tien jaar geen kerken zullen zijn afgebroken, maar we moeten realistisch blijven dat dit scenario na verloop van tijd onontkoombaar is. Het gaat uiteindelijk niet om het gebouw maar om de geloofsgemeenschap. Zo zijn gebouwen eens gekomen vanwege behoefte die bestond.

De bisschop sluit geen kerk, maar de gemeenschap vraagt aan de bisschop om de kerk te onttrekken aan de eredienst omdat instandhouding niet meer haalbaar is. Daarmee moet er een nieuwe bestemming worden gezocht. De kerk van Melderslo is een voorloper. Aangejaagd door de eigen geloofsgemeenschap wordt daar momenteel gezocht naar een nieuwe bestemming. Ook al gaat helaas een kerkgebouw verloren, het zou mooi zijn als er toch iets behouden blijft, ook al is dat een kleine kapel. Fysieke presentie is belangrijk.

Kerkenvisie

Al geruime tijd vinden gesprekken plaats tussen kerkbesturen, vrijwilligers en geloofsgemeenschappen in de dorpen over de toekomst van hun kerkgebouwen. Het is een gevoelig onderwerp. Niemand wil dat een kerk sluit. In het visiedocument d.d. maart 2023 van de Federatie Maasdorpen wordt geïnventariseerd wat de pastorale visie voor een kerkgebouw voor de komende 5, 10, of 20 jaar is. Onderzocht wordt of er inkomsten kunnen worden gegenereerd uit mogelijkheden van nevengebruik van kerkgebouwen.

Hieronder een samenvatting van ingebrachte ideeën en meningen of opmerkingen van bewoners uit het visiedocument van Federatie Maasdorpen betreffende de (her)bestemming van de kerken.

1. Voor een aantal kerken blijft de **kerkfunctie** primair. Dit betreft met name de kerken die Rijksmonument zijn. Rijksdienst Cultureel erfgoed heeft een lijst samengesteld van beschermde Rijksmonumenten. De meeste parochies kiezen er echter voor om in de toekomst de kerkfunctie volledig te laten vervallen.
2. Kerkgebouwen zijn vaak te groot. Opsplitsing in kleinere eenheden is gewenst. Hierdoor ontstaat een gebouw voor **multifunctioneel gebruik**. Vaak wordt gekozen voor opdelen in etages om ruimteverkleining te realiseren. Niet alle kerken zijn echter bouwkundig geschikt voor een nieuwe invulling omdat de bouwkundige aanpassingen financieel niet haalbaar zijn.
3. Kerkgebouwen moeten geschikt worden gemaakt voor **hedendaags gebruik**. Veel gehoorde ideeën: banken eruit en stoelen erin, bouw

van moderne toiletvoorzieningen, betere isolatie en efficiëntere wijze van verwarmen.

4. In veel gevallen is er sprake van achterstallig en kostbaar **onderhoud**. Indien er geen sprake is van Rijksmonument (73% van de onderhoudskosten worden vergoed) zijn de lasten te hoog.
5. Als toekomstige bestemming zijn er veel suggesties: Ontmoetingsplaats voor bewoners, dorps huis, vergaderruimtes, cultuurhuis, concertzaal, infopunt, repetitieruimte, ruimte voor seminars of het geven van cursussen of zelfontwikkelingsactiviteiten, maatschappelijke bestemming, gemeenschapsruimte. Wel moet men er rekening mee houden dat de nieuwe functies niet conflicteren met de reeds aanwezige voorzieningen in het dorp.
6. Diverse voorbeelden worden ingebracht naar functies die vooral **inkomsten** zouden kunnen genereren, denk aan bedrijfsfuncties, horeca, restaurant, feestzaal, B&B, medische zorg, toerisme, winkel, museum, tentoonstellingsruimte, fitness, archiefruimte, sport, bibliotheek, mortuarium.
7. **Verbouwing** tot woonruimte voor ouderen, appartementen, starterswoningen, hofjes binnen of buiten het gebouw, vakantieappartementen. Vaak zijn de kosten voor aanpassingen in deze richting erg kostbaar in vergelijking met reguliere woningbouw.
8. Dreigend is het teruglopend **aantal vrijwilligers**. Door de toenemende vraag naar mantelzorgers wordt verwacht dat er over vijf jaar een tekort ontstaat aan vrijwilligers. Om veel van de genoemde ideeën ten uitvoer te kunnen brengen zijn vrijwilligers onmisbaar.

Vraag: Zijn de wensen in de visiedocumenten uitvoerbaar of is de werkelijkheid weerbarstiger?

Deken: Wij proberen met de kerkvisie een basis te leggen voor de toekomst waarin deze karakteristieke gebouwen behouden blijven en een functie kunnen behouden voor de gemeenschap die zo bepalend is voor een dorp.

Het is een eerste oefening in gesprekken met geloofsgemeenschappen voor de toekomst. Soms is er sprake van meer participatie, soms minder. Sommige wensen zijn niet realistisch, maar we willen in deze fase geen beperkingen opleggen.

Een aantal herbestemmingsfuncties zoals bordeel of discotheek is niet wenselijk. Het liefst wil men het casco van het kerkgebouw behouden, zeker als het een Rijks- of gemeentelijk monument betreft.

Onze kerken zijn kerken van de jaren vijftig en hebben vaak voorzieningen van die tijd. Wij moeten de gebouwen aanpassen aan de eisen van de huidige tijd.

Het wordt een grote uitdaging om nieuwe functies te vinden die ook nog eens financieel haalbaar zijn. Culturele nevenfuncties zullen niet zorgen voor voldoende financiële middelen om de kerk te kunnen behouden.

De weinige rendabele keuzes gaan richting zorgwoningen, apotheken, huisartsenpraktijken, of accommodatieruimte van gemeente. Kerken zouden kunnen worden opgenomen in het accommodatiebeleid van de gemeente.

Verhouding bisdom en parochie

Een kerk onttrekken aan de eredienst doe je niet zomaar. De kerkelijke overheid moet nauwgezet de correcte procedure volgen zoals vastgelegd in juridische documenten o.a.:

1. Reglement bestuur van een parochie; regelingen r.-k. kerkgenootschap Nederland
2. Wetboek canoniek recht (Codex Iuris Canonici (CIC))
3. Rooms-Katholieke Kerk in Nederland (www.rkkerk.nl)

Dit rechtssysteem kent welomschreven redenen waarom een kerk gesloten kan of moet worden en een weloverwogen procedure met beroepsmogelijkheden voor betrokkenen.

Het bisdom kan geen kerk verkopen. Wel kan het bisdom namens de parochie en/of op verzoek van de parochie (het parochiebestuur) onderhandelingen over een verkoop voeren. Dat kan een parochiebestuur vragen, bijvoorbeeld wanneer het bisdom meer expertise heeft om te onderhandelen dan de parochie.

Het bisdom heeft altijd een toezichhoudende functie en een parochie kan geen substantiële bezittingen verkopen zonder toestemming van het bisdom. Voor zaken van enige importantie is altijd bisschoppelijke machtiging nodig. Zonder die machtiging is een verkoop ongeldig.

Art 53. lid 1. kerkbestuur heeft een voorafgaande schriftelijke machtiging nodig van de bisschop voor daden, die de grenzen van het gewone beheer te buiten gaan, met name voor:

- a) wijziging in de bestemming van het vermogen;
- b) het verkrijgen, vervreemden, hypotheccair belasten, in pacht of huur geven, in gebruik of bruikleen geven van registergoederen of het vestigen van beperkte rechten, alsmede het aangaan van andere overeenkomsten, die bezwarend zijn voor de parochie;
- c) het vervreemden, verpanden, in bruikleen geven of op welke wijze ook aan hun bestemming onttrekken van voorwerpen van kunst en wetenschap, geschiedkundige gedenkstukken of andere roerende zaken van bijzondere waarde, die eigendom zijn van de parochie;
- d) het oprichten, afbreken, verbouwen of van bestemming veranderen van tot het vermogen van de parochie behorende gebouwen en van kerkmeubelen van bijzondere waarde, alsmede het verrichten van buitengewone herstellingen;
- e) het verzoeken tot plaatsing c.q. afvoering dan wel het al dan niet instemmen met een (voorgenomen) besluit tot plaatsing c.q. afvoering van een gebouw of ander eigendom van de parochie op een monumentenlijst van een burgerlijke overheid.

Bestemming van bezittingen

De rechtmatige eigenaar van de bezittingen, denk aan gebouwen, grond, en voorwerpen van kunst is de parochie.

Is bij de kerkbesturen voldoende expertise aanwezig om deze lastige opdracht uit te voeren? Is het niet wenselijk erfgoedorganisaties hierbij te betrekken?

Deken: Het bisdom kan geen kerk verkopen. Wel kan vanuit expertise het bisdom onderhandelingen voeren over verkoop. Het bisdom heeft altijd een toezichthoudende functie en een parochie heeft voor zaken van enige importantie altijd bisschoppelijke machtiging nodig. Zonder machtiging is verkoop van een kerk ongeldig.

De kerk wil transparant en goed informeren. De kerk zal mensen vragen betrokken te zijn bij dit proces. Belangrijk is dat er draagvlak is binnen de gemeenschap. Je kunt niet iedereen tevreden stellen. Iedereen kijkt vanuit eigen belang. Het is goed om iemand van buiten objectief te laten kijken naar de mogelijkheden.

Vraag: Vaak is er sprake van objecten met kunsthistorische waarde, denk aan beelden, schilderijen, kazuifels, vaandels, missalen, gouden en zilveren voorwerpen, klokken, kruiswegstaties, glas-in-lood vensters, orgel etc. Waardevolle stukken mogen niet verloren raken maar moeten worden veiliggesteld voor de toekomst. Wat zijn mogelijke scenario's wat betreft de toekomstige bestemmingen van de inboedel? Is het denkbaar dat spullen belanden in musea, worden verkocht, vernietigd of verschonken?

Deken: Het kerkbestuur is verantwoordelijk voor het vinden van een juiste bestemming van alle religieuze voorwerpen. Het bisdom heeft voldoende kennis om het kerkbestuur hierin te adviseren.

Eerst zal worden gekeken binnen de eigen parochie. Daarna binnen de kerken van diezelfde federatie. De bezittingen blijven zodoende binnen dezelfde rechtspersoon. Het geld komt in de grote pot, maar het territorium verdwijnt niet. Je neemt rechten en plichten en daarmee ook de risico's over.

Als mensen zich rijk rekenen, de waarheid is dat later geld moet worden bijgelegd. De komende twintig jaar is er sprake van centralisatie van parochies.

Ook financiële middelen worden daarmee gecentraliseerd. Neem bijvoorbeeld de kosten voor onderhoud van kerkhoven. Gedurende de verplichte termijn van twintig jaar (na laatste bijzetting) worden kosten gemaakt voor onderhoud ervan. Onder de streep verdelen we armoe.

De pastorale zorg verdwijnt niet. Grotere parochies blijven kleinere parochies bedienen.

Ik bedank de deken voor zijn openhartige beantwoording van mijn vragen.

De vakman voor het betere
glas- en schilderwerk

HERMKENS

GLAS- & SCHILDERWERKEN

Kijk voor meer informatie op www.hermkenschilderwerken.nl
of bel 0648782474

PLUS café

Ut Patronaat

ontbijt - koffie - gebak - lunch - ijs

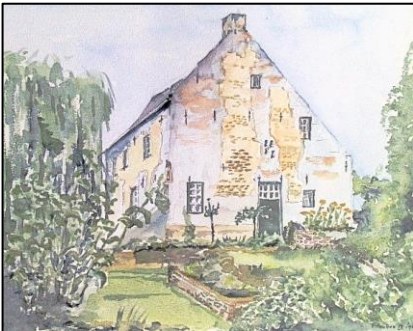
VERGISAANSLAG TE GRUBBENVORST 1568

Huub Hendrix

Zo het tegenwoordig wel eens voorkomt dat criminelen zich in een adres vergissen door een aanslag te plegen op een zelfde huisnummer maar in een verkeerde straat of omgekeerd, zo hebben we ook te maken met een vergis aanslag in Grubbenvorst die vervelende gevolgen had voor een bewoner van het Huis de Steegh.

De reden voor de aanslag zou eerder van toepassing zijn geweest op de bewoners van kasteel Kaldenbroek in Lottum. Maar de agressie keerde zich tegen de familie van Dript van het Huis de Steegh. De geringe afstand tussen deze twee adellijke huizen maakte de vergissing mogelijk. De afstand in vogelvucht is tussen de beiden huizen is maar ongeveer 1100 meter.

De oorzaak van de aanslag kwam voort uit de geloofsstrijd tussen de gereformeerden en de katholieken tijdens de 80-jarige oorlog (1568-1648). Enerzijds de partij van de protestanten van de Noordelijke Nederlanden, en anderzijds de partij van de katholieke Spaanse Zuidelijke Nederlanden. Ons gebied behoorde ten tijde van de vergisaanslag bij de katholieke Zuidelijke Nederlanden.

Aquarellen Links Huis Kaldenbroek (27x32 cm) te Lottum en rechts Huis de Steegh (22x32 cm) te Grubbenvorst. ¹⁾

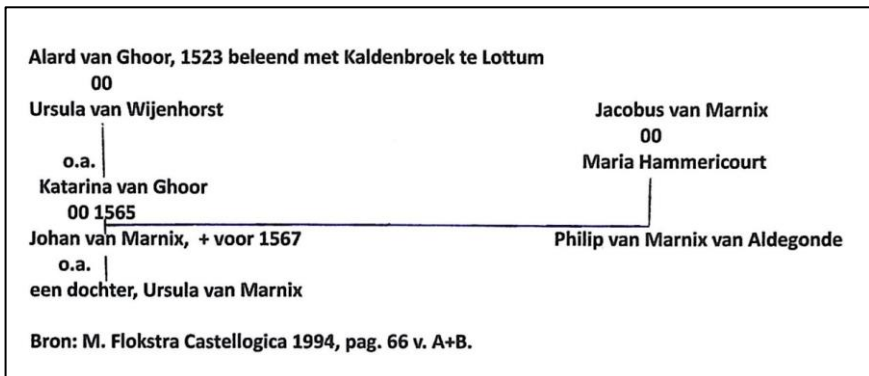
De familie relatie van de eigenaren van Kaldenbroek met de protestanten aanhangers was de aanleiding voor de aanslag. De aanslag vond plaats in het eerste jaar van de 80-jarige oorlog (1568-1648). Tijdens de aanslag waren de bezitters van Huis Kaldenbroek te Lottum Alard van de Ghoor, en zijn echtgenote Ursula van Wijenhorst. Hun dochter Katharina van Ghoor was drie jaar voor de aanslag in 1565 gehuwd met Johan van Marnix.²⁾ Hij was

een gedreven volgeling van Calvijn, en was mede-ondertekenaar van het smeekschrift van de hervormden. Hierbij boden de protestanten of hervormden de koning drie miljoen aan in ruil voor hun godsdienstvrijheid. Deze Johan van Marnix was bevriend met Willem van Oranje. De schoonbroer van Katharina van Ghoor was Philip van Marnix van Aldegonde.

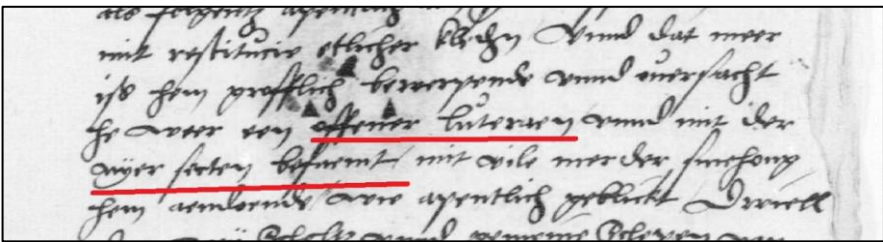
*Philip van Marnix,
heer van Sint Aldegonde*

Deze Philip van Marnix, heer van Sint Aldegonde (1540-1598) was ook een belangrijk overtuigd calvinist. In 1569 publiceerde hij het boek genaamd “de Bijenkorf”, een satire over de Rooms-Katholieke Kerk. Van hem veronderstellen sommige historici dat hij het Nederlandse volkslied (Wilhelmus) zou hebben geschreven. Maar zekerheid hierover is er niet. In 1573 werd Philip van Marnix heer van Sint Aldegonde door Spanjaarden gevangen genomen.

Overzicht connectie tussen de families Van de Ghoor en Van Marnix.

Op de Steegh woonden tijdens de aanslag op 19 juli 1568 de familie Van Dript. Blijkens de archiefstukken was het echtpaar Dederich van Dript junior, en zijn echtgenote Margriet van Meer overtuigde katholieken, zoals de meeste bewoners in onze streek. Zij hebben het tijdens de 80-jarige oorlog bepaald niet gemakkelijk gehad. Dit blijkt uit o.a. verschillende aantekeningen die Dederich zelf heeft gemaakt in zijn Tijns boek. Maar wel bijzonder heftig was de gepleegde aanslag op 19 juli 1568, in het eerste jaar van deze 80-jarige oorlog. In de late zomeravond werd Huis de Steegh overvalen door Spaanse ruiters. Hun doel was om hun vijand: de afvallige ketters (protestanten) te verjagen. Ze stonden onder bevel van generaal kapitein Lopes a Eunia. Deze Spanjaarden drongen met geweld de Steegh binnen en stalen kleren en andere spullen naar hun gading. Maar het ergste was dat Dederich van Dript vreselijk werd mishandeld en uitgescholden werd voor Lutheraan, hij zou een aanhanger zijn van deze nieuwe sekte. ³⁾

Aantekeningen van Dederich in Tijns boek

Tekst van de afbeelding

*mit restitucie etlicher klachten und dat meer iss hem grofflich bewerpende und oversacht he weer een **offener Luteraen** und mit der **nijer secten befaemt** mit vile merder smehong hem aendoende wie apentlich geblickt dwiell-*

Over deze vreselijk mishandeling diende hij een klacht in bij het gerechtshof. De klacht ging vergezeld van bijlage met verklaringen van de scholtis en schepenen van Grubbenvorst en de plaatselijke pastoor dat hij een uitstekende katholiek was. Ze verklaarden dat hij geregeld naar de kerk ging, er de missen bijwoonde en jaarlijks met Pasen zijn biecht aflegde en hierbij ook zijn sacramenten had ontvangen. ⁴⁾ Jonker Dederich van Dript is overleden in 1590. ⁵⁾

Bij de rechten die Huis de Steegh had behoorde ook het grafrecht in de Grubbenvorster kerk. Later gedurende de 80-jarige oorlog werd in 1635 Grubbenvorst overvallen door een regiment cavalerie soldaten, bestaande uit Kroaten. Deze werden na het oversteken van de Maas en bij het binnen trekken in het dorp door de inwoners beschoten vanaf het kerkhof. De inwoners hadden de kerk met het ommuurde kerkhof in gebruik genomen als schans. Het gevecht had uiteindelijk tot gevolg de vernietiging en brandschatting van kerk en enkele omliggende gebouwen. Alvorens in de navolgende jaren tot wederopbouw van de kerk en de nabij gelegen gebouwen kon worden overgegaan moest eerst het puin worden opgeruimd.⁶⁾ Dit puin werd hergebruikt als versterking voor de ondergrond van wegen en bij de aanleg van nieuwe funderingen. In het voorjaar van 2021 werden bij bouwwerkzaamheden aan het pand Dorpsstraat 5 te Grubbenvorst enkele brokken hardsteen aangetroffen. Sommige hiervan zijn onmiskenbaar door hun inscriptie brokstukken van een graf van de familie Van Dript.

Enkele van de in 2021 aangetroffen brokstukken, met links de inscriptie “VAN DRYPT”.⁷⁾

De vindplaats nu Dorpsstraat 5 te Grubbenvorst werd tijdens en na de verwoesting en herbouw van de kerk in 1635 bewoond door het gezin van Hendrick de Cuijper. Hij was logement- en gerichtslokaal houder, bierbrouwer, kuipenmaker. Van zijn werkzaamheden zijn in het archief van de schepenbank Grubbenvorst drie aantekenboekjes bewaard gebleven. Deze geven een mooi inzicht in het reilen en zeilen van de dorpsgemeenschap in die tijd. Hendrick was voor de dorpsgemeenschap een belangrijke man en vervulde meerdere bestuurstaken.⁸⁾

Gedurende de herbouw van de Grubbenvorster kerk logeerden in zijn herberg de bouwvakkers en werklieden. Tijdens de herbouw van de kerk is het

graf behorende bij de rechten van Huis de Steegh weer hersteld. Het familiegraf lag in een noordelijk gelegen zijbeukje van de kerk. Dit koortje was gewijd aan Sint Barbara, en werd de Sint Barbarakapel genoemd. Uit een verklaring uit 1671 zou hierin voorheen jonker Rhoe d'Obsennich van Huis de Steegh begraven zijn.⁹⁾

Begraven in de kerk werd door de Franse overheid (1804-1813) verboden, maar werd hier na een tijd weer hervat. Om hygiënische redenen en de veroorzaakte stank in de kerken werd het door koning Willem III in 1869 bij wet verboden, met als uitzondering leden van zijn eigen familie. Vanaf toen werden voortaan ook de “rijke stinkers” buiten de kerk begraven. Tijdens een inventarisatie voor de 2de wereldoorlog van oude graven is een graf behorende bij Huis de Steegh niet meer aangetroffen.¹⁰⁾

Bronnen

- 1) Aquarellen uit serie kastelen uit 1996, door Pierre Houben, Baarlo.
- 2) M. Flokstra, Castellogica 1994 1-2 bijlage genealogie pag. 66- B.
RHC, Maastricht, Schepenbank Kessel 01.038 inv. nr. 17 procesbijlage 1601.
- 3) Gelders Archief Arnhem, Hof van Gelder inv. nr. 1054, volg nummer 3942,(1568 juli 19).
- 4) Idem, volg nummer 3907 (1568 augustus 2).
- 5) RHC, Maastricht, Schepenbank Grubbenvorst 01.035 Tijns boek van de Steegh, inv. nr. 3417, fol. 28.
- 6) H.J.M. Hendrix, Maasgouw 126, 2007, Herbouw kerk te Grubbenvorst, pag. 4 “Sint Barbarakapel”.
- 7) Foto's met dank aan Jeanne en Geert van Helden-Bos, Grubbenvorst.
- 8) RHC, Maastricht, schepenbank Grubbenvorst 01.035, inv. nr. 3437*2 “Rekeningh angande die Gemendt tot Grubbevorst” (1644-1646) Hendrick de Cuijper.
- 9) RHC, Maastricht, Schepenbank Grubbenvorst, 01.035 inv. nr. 3438 (1671 aug. 10).
- 10) Dr. J. Belonje, Publications 1960-1961, Inventarisatie graven (verzameling 1910-1961), Grubbenvorst pag. 86 verso 87.

HÉT DRIELUIK VAN MELDERSLO

Jörgen Dinnissen

“Maak een modern drieluik over of van Melderslo!” Dit was de opdracht die wij gaven aan kunstenaar Agata Siwek uit Evertsoord. Het eindresultaat is hét koekblik van Melderslo dat 51 weken per jaar gesloten is. Alleen in de week van 27 november is dit moderne drieluik open.

DRIELUIK

Hét Melderse drieluik, hét koekblik is maar 1 week per jaar open. Dit is in de week van 27 november, de naamdag van de heilige Oda – de beschermheilige van de kerk van Melderslo.

In de nieuwsbrief '[Wist u dat ... drieluik Melderslo 2.0.24'](#) (12-2024) lieten wij u het gesloten koekblik van Melderslo zien gemaakt door Agata Siwek.

Toegang tot het OPEN KOEKBLIK

HIER

Werkt alleen in de week van 27 november!

Website Geschiedenis Melderslo. Toegang tot het open koekblik.

Drieluik in christelijke traditie

Een drieluik? Ja, in de christelijke traditie vanaf de Middeleeuwen was een drieluik (Grieks: triptychon) in Europa een driedelig paneel of schilderij dat vaak werd gebruikt als altaarstuk in een kerk. Het centrale paneel werd geflankeerd door twee zijpanelen die konden worden dichtgeklapt, waardoor het kunstwerk beschermd was en soms een ander beeld toonde aan de buitenzijde. Drieluiken speelden een centrale rol in de eredienst. Ze stonden op het altaar en konden geopend of gesloten worden afhankelijk van het moment in het liturgische jaar. In sommige gevallen werden de zijpanelen alleen tijdens hoogfeesten geopend, waardoor de afbeelding van het centrale paneel op bijzondere dagen werd onthuld en meer impact had. Waarschijnlijk was de impact van de afbeeldingen vanaf de Middeleeuwen voor haar kijkers groot. De meeste mensen konden destijds niet lezen en waren voor hun geloof aangewezen op de plaatjes die verhaalden over hemel en hel, Jezus, Maria, Jozef, de apostelen en alle andere mensen, dieren en objecten. Een visuele noodzaak als het ware.

Modern drieluik

Hét koekblik van Melderslo is een gesloten koekblik. Ook dit drieluik is een visueel spektakel. In 2024 is het geen visuele noodzaak meer om de boodschap met afbeeldingen over te brengen. Volgens Wikipedia is in 2024 ongeveer dertien procent van de Nederlandse bevolking laaggeletterd. Het eindproduct van Agata is een koekblik geworden in drie pentekeningen:

1. Het koekblik in gesloten toestand (voorkant)
2. Open koekblik met allemaal typisch Melderse koekjes (laag 1)
3. Open koekblik met dat wat Melderslo tot een levend dorp maakt (laag 2)

Agata Siwek (2024). *Hét koekblik van Melderslo dat 51 weken per jaar gesloten is.*

Het koekblik is 51 weken per jaar gesloten. Eén week per jaar, dit is in de week van 27 november – de naamdag van de heilige Oda van Brabant, de beschermheilige van de kerk van Melderslo – kunnen we zien wat er in het koekblik zit. Het doel is het mysterie, ter overpeinzing, weer terugbrengen in een wereld die 24/7 open is. Zoals bij de inpakkunst van Christo Vladimirov Javacheff en Jeanne-Claude Denat de Guillebon.

Van de buitenkant lijkt Melderslo een dorp met een verzameling objecten die willekeurig rondgestrooid zijn in het landschap. Bij nadere bestudering zien we een fijnmazig dorp waarbij de oude boerderijen geplaatst zijn aan de randen van drie ontginningsvelden. Een dorp waarbij de relatie tussen de mensen het onzichtbare web vormt.

Een dorp waar dingen samen gedaan worden. Een dorp met noaberschap waar iedereen elkaar helpt (meestal met gesloten portemonnee). Samen muziek maken, samen carnaval, samen kermis, samen bij de KPJ, samen een overkapping maken bij de voetbal- en korfbalkantine, samen de voetbal- en korfbalvelden onderhouden. Samen, samen en samen. Samen lief en leed van wieg tot graf en alles daartussen.

Bronnen

Website met informatie over Agata Siwek

<https://www.zeen.online/agatasiwek>

Wikipedia over drieluiken (geraadpleegd 9-1-2025)

[https://nl.wikipedia.org/wiki/Triptiek_\(beeldende_kunst\)](https://nl.wikipedia.org/wiki/Triptiek_(beeldende_kunst))

Meer over Sint Oda kunt u vinden in het boek *Van Blindheid Genezen. Leestekens in de kerk Melderslo Verklaard* (2020).

Wikipedia over de inpakkunst van Christo (geraadpleegd 9-1-2025)

<https://nl.wikipedia.org/wiki/Christo>

Wikipedia. Lemma 'Laaggeletterdheid'. Geraadpleegd op 9-1-2025

<https://nl.wikipedia.org/wiki/Laaggeletterdheid>

Geschiedenis Melderslo. 'Nieuwsbrief 2024-12: Wist u dat ... drieluik Melderslo 2.0.24?'

ARMOEDE EN ARMENZORG

Jeu Derikx

In de eerste helft van de 19e eeuw leefde een groot deel van de Nederlandse bevolking in grote armoede. Men verdiende zo weinig, dat er niet voldoende geld was voor de eerste levensbehoeften.

Ook in Broekhuizen en Broekhuizenvorst was er veel armoede getuige het Armenboek uit 1827.

De armenzorg in de 19e eeuw in Nederland was lokaal georganiseerd en zeer versnipperd. Het zwaartepunt van de armoedebestrijding lag bij de kerken, die de armenzorg als hun religieuze plicht beschouwden. Veel kerken hadden een eigen armbestuur en beheerden diverse weeshuizen en gasthuizen. Behalve de kerk bestonden er verschillende particuliere instellingen die aandacht besteedden aan de armenzorg, bijvoorbeeld door het beheer van een hofje of het uitdelen van kleding en voedsel. In de praktijk namen tal van kleinschalige voorzieningen gezamenlijk de armoedezorg voor hun rekening.

Uit het Armenboek 1827 – 1961.

Broekhuizenvorst en Broekhuizen kenden veel armoede. Dat blijkt uit het Armenboek van de Broekhuizenvorster kerk. Door bedeeden werden geld en goederen aan het Armenbestuur geleend of geschonken ten behoeve van de arme medemens (ook de woonwagenbewoners) in het dorp. De giften bestonden uit levensmiddelen, kolen, turf, kalk, kleren, linnengoed, schansen, huur woning, dokterskosten en geneesmiddelen. Zelfs de doodskist en begrafenis werden door het Armenbestuur bekostigd. De pastoor moest ook gratis de armen bedienen met het H. Oliesel.

Uit protocollen blijkt dat enkele arme inwoners waren opgepakt voor diefstal van aardappelen, appels, hout enz. en als gevolg daarvan veroordeeld. De armen woonden veelal in krotwoningen of woonwagens. De armenwoningen lagen o.a. Op de Heide, De Heming, Op t Roath, in Ooijen en zelfs in de bossen.

Oorzaken van armoede

Tot de armen behoorden de mensen die niet konden werken zoals de invaliden, zieken en bejaarden. Verder gezinnen waarvan de belangrijkste kostwinner ontbrak, en de werklozen. Een deel van de werklozen was slechts enkele maanden zonder werk. Dat waren de dagloners, mannen die voornamelijk in de landbouw werkten en 's winters niets om handen hadden. Ook de arbeiders behoorden tot de armen, omdat hun lonen zo laag waren dat ze er nauwelijks van rond konden komen. Armoede werd ook veroorzaakt door strenge winters, natuurrampen, epidemieën en de stijgende voedselprijzen.

Armoedige was er alom

De Armenwet van 1854

Met de Armenwet van 1854 kwam de armenzorg theoretisch gezien onder staatstoezicht. In de praktijk verleende de overheid slechts zorg waar de kerken en particuliere organisaties tekort schoten. De armenzorg vond in dat geval plaats via een Burgerlijk Armbestuur. Bestuurders werden vaak door de gemeente benoemd. Pas wanneer het vermogen van het Armbestuur niet toereikend was, werd deze gesubsidieerd door het gemeentebestuur.

Oprichting van Armenraden in 1912

Pas aan het einde van de 19e maakte de gedachte zich meester dat de staat meer verantwoordelijkheid moest nemen voor de armoedeproblematiek. Steeds meer 'moderne' armenzorginstellingen wilden de versnippering van de armoedezorg tegen gaan door deze armenzorginstellingen samen te laten werken. Er was behoefte aan een betere coördinatie, waarin de overheid volgens velen een grotere verantwoordelijkheid moest nemen. Dit leidde pas in 1912 tot de oprichting van lokale samenwerkingsorganen, de zogeheten Armenraden.

Algemene bijstandswet

Vanaf 1965 werd als vervanging van de Armenwet uit 1854 de Algemene bijstandswet (ABW) ingesteld. Hiermee werd de bijstand een recht en de armenzorg op de eerste plaats de verantwoordelijkheid van de overheid. Desalniettemin bestaan er tegenwoordig nog steeds diverse particuliere organisaties die aandacht vragen voor de armoedeproblematiek, helemaal nu de overheid zich steeds meer lijkt terug te trekken en meer verantwoordelijkheid bij de burger legt.

Cordaid, een organisatie die zich voorheen alleen bezig hield met armoedebestrijding in het buitenland, heeft daarom aangegeven zich ook in Nederland op armoedebestrijding en sociale uitsluiting te gaan richten. Vanuit verschillende kanten klinkt echter kritiek op de plannen van Cordaid. Volgens velen is armoedebestrijding in een welvarend land als Nederland de taak van de overheid en zijn armen niet aangewezen op de 'goedwillendheid van burgers'.

Citaten uit het Armenboek Broekhuizenvorst

1827 Armenrekening der gemeente Broekhuizenvorst is afgedaan aan het Armenbestuur van Broekhuizenvorst aan den Armenmeester G. van Dijck over d'n jare 1827.

In 1827 bestond het Armenbestuur uit J. Steeghs (pastoor) – Stenmans (burgemeester) – Berden – P. Hanssen – A. Baatsen – L. vt Groenewolt en G. van Dijck (Armenmeester). De leveranciers of de debenten waren meestal de rijkere: Bouwmansplaats – A. Bexkens (Boijeplaats) - J. Janssen (Pruimenhoek) - G. Gossens (Wisserhof) – A. Kuipers – M. Lenssen – P. Poeijn (weduwe) – J. v Eindt (Beerendonk). Landpacht: Mathijs Poel en Christoffel Willemsen.

Uit de balans 1827 blijkt:

De ontvangsten beloopens uit sommen van Fl. 400,27

De uitgaven hier tegenoverst bedragen Fl. 296,17

Voordelig saldo: Fl. 104,10

- 1829 *Doodskist gemaakt door timmerman Willem Steeghs voor overleden kind van Clemens van der Lijck voor Fl.5,-
Aan koster L. vt Groenewolt voor de brooden en begraven van 5 arme kinderen.*
- 1856 *Buitengewone uitgaven aan den koster bij jaargetijde van pastoor Crommentuijn 18 broden a 52 cens. Begrafenis Hendrik Huibers 3 broden a 46 cens.*
- 1863 *6 brooden voor den koster voor 2 lijkdiensten. Fl. 12,-
Ondersteuning aan weduwe Kulkens.
Ondersteuning fl. 42,10 beddeelt aan F. Linders in krankheit zijne vrouw.*
- 1880 *Ondersteuning krankheit H. Beurskens aan docter Bazon uit Horst.*
- 1887 *Ondersteuning fl. 24,- voor behandeling zere been vrouw Greutelaars.*
- 1889 *Geldrente ontvangen van G. Kloek en C. Bens fl. 7,23*
- 1892 *Uitgaven aan Gaarloon fl. 4,68*
- 1892 *Begrafenis vrouw Peeters fl. 10,46*
- 1898 *Kostgeld voor het kind van Beurskens fl. 108,68*
- 1899 *Aan F. Konings arts te Horst fl. 10,70 voor geneeskunde en medicijnen weduwe vd Laak Lottum fl.48,-*
- 1907 *Inkomsten landpacht L. Haffmans fl.14,25*
- 1923 *Uitgave vroedvrouw fl. 5,- en uitgave aan gesticht Well fl.11,-*

Ook in die tijd is de conclusie dat naast het vele goede werk, de pastoor, kapelaan, koster en de elite werden bedeed met goederen bedoeld voor de armen.

ONDERWIJS IN NOORD-LIMBURG IN DE RENAISSANCE

Achterblijvers in het land van Kessel tussen Peel en Maas

Vincent van Opstal

Als kersverse vrijwilliger bij openluchtmuseum De Locht in Melderslo, werd mij gevraagd om de nieuwe rol van onderwijzer op me te nemen. Er bevindt zich een 20e eeuwse schooltje in het museum. Het leek mij een verrijking voor het museum om een klas uit een vroegere periode toe te voegen. Gekozen is voor een klas uit de 17^e eeuw. De vraag die in dit artikel centraal staat: Was er in deze streken sprake van achterstand in de ontwikkeling van het onderwijs in vergelijking met omliggende gebieden?

De organisatie van het onderwijs

Karel de Grote (747-814) draagt, als beschermheer van de Kerk, abten en bisschoppen op om onderwijs te verzorgen. Belangrijke kloosters en kathedraalen richten in het Heilige Roomsche Rijk Latijnse scholen op. Deze dienen vooral voor het opleiden van geestelijken en bestuurders.

Het concilie van Lateranen in 1215 beveelt dat aan elke parochiekerk een school verbonden moet zijn. Hierdoor wordt het onderwijs aan het gewone volk gestimuleerd. Dit bestaat voornamelijk uit lezen (van het Onze Vader) en soms schrijven. Rekenen wordt slechts sporadisch in het lagere onderwijs gegeven.

In de loop van de late middeleeuwen wordt onderwijs in dorpschooltjes, thuis bij de koster of ambachtsman gemeengoed. Deze schooltjes zijn vrijwel altijd aan de plaatselijke kerk verbonden.

Met de term 'school' wordt tot de 18e eeuw eerder de activiteit dan een gebouw bedoeld. In de opkomende steden maakt het onderwijs een wat snellere ontwikkeling door. Het belang van onderwijs is daar voor de handel en het bestuur groter dan buiten de stad. Ook zijn er meer middelen aanwezig, hier treft men ook vaker aparte lokalen voor het onderwijs aan.

Voor wat het onderwijs te Melderslo en Horst betreft, lijkt er wel een onderwijzer-koster aan de Lambertuskerk verbonden te zijn geweest. Deze zal

aan de kosterswoning les hebben gegeven in lezen en schrijven. Uit het visitatieverslag van het bisdom Roermond wordt niet duidelijk of er een onderwijzer is aangesteld. Het lijkt erop dat hier, zoals ook in Blerick, strijd is tussen de pastoor en de schepenen of edele.

Schoollokaal uit de 17^e eeuw

Aan het armenbestuur van de Lambertuskerk wordt in 1588 de opbrengst van de verkoop van een woning geschonken door Hendrick opden Berghem, onder de voorwaarde dat deze gebruikt wordt voor het onderwijs aan kinderen.¹⁾ In de omliggende dorpen zijn volgens de visitatieverslagen ook kosterschoolmeesters aan de parochiekerk verbonden.

Latijnse- en kloosterscholen waren in Venray, Venlo, Roermond en de nabije Duitse steden aanwezig. Voor universitaire studies was Keulen de meest aangewezen plaats.

De staat van het onderwijs

Het lijkt erop dat het niveau van het onderwijs rond Horst onder druk stond van de omstandigheden zoals pest, armoede en politieke onrust.

De telkens wisselende machtsverhoudingen en de ligging tussen verschillende strategische steden zoals Venlo, Roermond en Maastricht, waar telkens om gestreden werd, maakte dat dit gebied achterbleef in economische en sociale ontwikkeling ten opzichte van de rijke Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden en ook ten opzichte van het Duitse achterland.

Uit de visitaties van de parochies blijkt, dat in de dorpen langs de Maas tussen Venlo en Venray slechts in enkele dorpen een onderwijzer was aange-steld. Zo stuurde men in Lottum zijn kinderen naar Grubbenvorst, waar ook geen onderwijzer was, maar de pastoor 'naar vermogen' onderwijs gaf in catechismus.²⁾

In Venlo breidden in 1611 de kruisheren hun Latijnse school uit met een voorbereidende klas, omdat ze het niveau van de lagere scholen onder de maat vonden.³⁾

In de Staatse gebieden waar het katholicisme verdreven was en waar er feitelijk geen oorlogsgeweld meer was, nam de kwaliteit van het onderwijs snel toe. Dit kwam door de gedrevenheid van met name de Calvinistische geestelijke overheden, die sterk gemotiveerd waren vooruit te komen en zich af te zetten tegen de paapsen (katholieken).⁴⁾

Vanuit Frankrijk vluchtten duizenden Hugenoten in 1685 naar de protes-tantse steden in de Republiek der 7 Provinciën. Honderden Franse school-meesters hadden een goede invloed op het niveau van het onderwijs aan zgn. Franse scholen.⁵⁾ De Franse invloed in 'Limburg' is overigens pas van de latere Napoleontische periode.

Conclusie

Er is door mij geen literatuur gevonden van onderzoek, dat specifiek het onderwijs in de 16e en 17e eeuw in het gebied tussen de Peel en de Maas in vergelijking met de omliggende gebieden beschouwt. Een onomstotelijke

conclusie kan op basis van dit bescheiden onderzoek dan ook niet getrokken worden.

Wat wel uit de bronnen blijkt, is dat de ontwikkeling van het onderwijs in dit gebied stil stond op een laatmiddeleeuws niveau. De structuur was vanuit de katholieke parochies wel voorhanden. Er werden onderwijzers, die tegelijk ook koster waren, benoemd door de pastoors, vaak op voordracht van de plaatselijke edele en met instemming van de schepenen. Ook waren er bescheiden gelden beschikbaar om de schoolmeester te bekostigen. Deze lagen bij de schepenen van de gemeente en soms het armenbestuur van de kerk.

In de praktijk kwam van het onderwijs vaak weinig terecht. De omstandigheden maakten een stabiele en samenhangende invulling van deze structuur onmogelijk. Armoede, onveiligheid, epidemieën, oorlog en wisselende overheersing vormden een desastreus cocktail die de streek in de middeleeuwen terugwierp.

Structurele oorzaken zijn daarbij te vinden in de afwezigheid van sterke opkomende steden en de afwezigheid van een sterk centraal katholiek bestuur. De bisschop van Roermond had geen toegang tot grote delen van het platteland. Ook beperkte de invloed van de kloosters zich hoofdzakelijk tot de steden, ofschoon de parochie van Horst gesteund werd door die van BleRick, die op haar beurt door de abdij van Averbode bestuurd werd.

Samenvattend kan gesteld worden, dat de structuur van het onderwijs in het land van Kessel tussen de Peel en de Maas overeenkwam met die in de omliggende gebieden. Echter de uitvoering bleef ver achter bij die in de Republiek der 7 Vereenigde Nederlanden en het Duitse en achterland. Pas onder Napoleon kwam hier verandering in.

Tijdens de themadag "De dorpschool van toen" op zondag 18 mei, komt de 17e eeuwse klas van Jan Steen tot leven rond het schilderij "a school for boys and girls".

De opening gebeurt tijdens een act door de tijdacteurs baron Willem Vincent van Wittenhorst en barones Wilhelmina van Bronckhorst van het Huys ter Horst.

*Openluchtmuseum de Locht te Melderslo.
10:00 uur tot 17:00 uur*

Bronnen

Regionaal Historisch Centrum Limburg, visitatieverslag oude bisdom Roermond, 71 visitaties gehele bisdom, 1666 – 1667; 1668 – 1670

Regionaal Historisch Centrum Limburg, visitatieverslag oude bisdom Roermond, 74 visitaties dekenaat Kessel, Regionaal Historisch Centrum Limburg, visitatieverslag oude bisdom Roermond, 78.2 Visitaties dekenaten Gelder, Erkelenz, Kessel, Kriekenbeek, 1717-1719 Gemeentearchief Venlo, LEM Historische encyclopedie Venlo, Basisonderwijs

Regionaal Historisch Centrum Limburg, archief van de heerlijkheid Host, 01.037A Heerlijkheid Horst

Literatuur

Geschiedenis van de school in, Nederland, vanaf de middeleeuwen tot aan de huidige tijd, P.Th.F.M. Boekholt, E.P. de Booy, 1987

Marijke Spies, Des mensen Op- en Nedergang, literatuur en leven in de Noordelijke Nederlanden in de zeventiende eeuw. Bulkboek Amsterdam/Barneveld, 2e druk, 1985.

DBNL, Den reghel der Duytsche schoolmeesters, Eene bijdrage tot de geschiedenis van het schoolwezen in het laatst der XVIe en het begin der XVIIe eeuw, Dirck Adriaensz. Valcooch, 1591

LEM Historische encyclopedie Venlo, archief gemeente Venlo

Onderwijsgeschiedenis.nl, Onderwijsgeschiedenis van Griffel tot iPad, Onderwijs en opvoeding in de 17e eeuw.

-
- ¹ Akte van overdracht door Hendrick opden Berghem van zijn huis en tuin aan het armen gilde, onder de bepaling dat de gildemeesters de opbrengst ervan zullen gebruiken voor het onderwijs van de jeugd, 1588, RHCL 01.037A Heerlijkheid Horst.
 - ² Regionaal Historisch Centrum Limburg, visitatieverslag oude bisdom Roermond, 74 visitaties dekenaat Kessel
 - ³ Het basisonderwijs (vroeger lager onderwijs) was in Venlo vele eeuwen een aangelegenheid van geestelijken, particulieren en de stedelijke overheid. Hoewel er al in de vijftiende eeuw een op initiatief van de magistraat begonnen school moet zijn geweest, stichtte de overheid officieel pas in 1680 de eerste stadsschool, die werd gevestigd in de buurt van de Martinuskerk. In 1726 volgde de tweede stadsschool. Op beide scholen werd les gegeven in lezen, schrijven en rekenen. Venlose kinderen konden ook lager onderwijs volgen aan de in 1611 gestichte Latijnse school, die eigenlijk een middelebare opleiding bood. Omdat de Kruisheren die de school leidden het niveau van de andere scholen niet goed vonden, begonnen zij zelf met een voorbereidende klas, Gemeente archief Venlo, LEM Historische encyclopedie Venlo, Basisonderwijs
 - ⁵ De grote verandering in ons land kwam, toen in de loop van de 16e eeuw de Hervorming, meer in het bijzonder het Calvinisme, begon door te werken. Aanvankelijk gaf dit aanleiding tot grote moeilijkheden: onderwijzers, die de nieuwe leer aanhingen, werden ontslagen, verbannen of vielen als slachtoffers van de Inquisitie. Daartegenover nam het aantal ouders toe, dat hun kinderen niet wilde laten onderwijzen in scholen, die naar hun overtuiging de roomse dwaalleer onderwezen en omgekeerd waren er ook ouders, die hun kinderen niet wilden toevertrouwen aan kettersgezinde onderwijzers. Het midden en de 2e helft van de 16e eeuw geeft ons dan ook op schoolgebied een toestand te zien van verwarring en ontredde. Voor een deel was dit een gevolg van de nood der tijden; zolang de strijd tegen Spanje nog in ons land gevoerd werd, was een organisatie van het onderwijs vrijwel onmogelijk. Verbetering kwam uiteindelijk van de zijde van de geestelijke leiders. Tot de nieuwe leer bekeerde geestelijken en andere godsdienstleraren begonnen zich weldra bij hun herdersarbeid ook te wijden aan het geven van onderwijs, waarbij ze hulp kregen vooral van de kosteren der kerken. Verschillende synoden schreven in hun kerkverordeningen voor, dat het volksonderwijs moest worden bevorderd en dat de schoolmeesters van de ware gereformeerde leer moesten zijn. Dit is o.a. geschied op de eerste Synode van Dordrecht in 1574 en later bekrachtigd tijdens de Dordse

Synode van 1618-1619. De gewesten van de Republiek en de Gemeenten waren verantwoordelijk voor de organisatie van de scholen en de inrichting; de benoeming van onderwijzers geschiedde in samenwerking met de Kerkenraad van de Nederlands Hervormde Kerk ter plaatse. De predikanten hielden toezicht op het godsdienstonderwijs op de scholen en traden streng op tegen onderwijzers, als er sprake was van 'paepsche insluypfels' in het onderwijs. Ondanks het feit, dat er na de Hervorming aanvankelijk sprake was van daling van het peil van het onderwijs, werd die achterstand snel ingehaald. Er kwam een Openbare School met een positief Gereformeerde instelling., vergelijk: Onderwijs geschiedenis.nl, Onderwijs geschiedenis van griffel tot iPad, Onderwijs en opvoeding in de 17e eeuw.

- ⁵ Vooral na de herroeping van het Edict van Nantes kwamen vele bekwame Franse schoolmeesters in het midden van de 17e eeuw naar de Hollandse steden. Hun onderwijs aan de Franse scholen stond gewoonlijk op hoog peil. Men was nog niet gekomen tot de algemene volksschool, zoals Comenius die bepleitte. Toch was het regel, dat de onderwijzers behalve de kinderen van de meer gegoede stand, ook arme kinderen op hun scholen moesten toelaten., vergelijk: Onderwijs geschiedenis.nl, Onderwijs geschiedenis van griffel tot iPad, Onderwijs en opvoeding in de 17e eeuw.

Americaanseweg 16, 5961GP Horst. Tel. 077 464 2165

www.vanissummedia.nl

De leste Geulde

CAFÉ ♦ TERRAS ♦ PARTYCENTRUM